

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-2-66-90>

УДК 811.111'25'367.623:791

Береговенко Н.С., Зізінська А.П.

Білоцерківський національний аграрний університет

СЕМАНТИЧНІ ВІДМІННОСТІ ТА СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ПАРАМЕТРИЧНИХ ПРИКМЕТНИКІВ HUGE ТА GREAT (НА МАТЕРІАЛІ ФІЛЬМІВ КАНАЛУ BBC «THE BLUE PLANET» ТА «LIFE»)

Анотація. Стаття присвячена дослідженню особливостей вживання англійських параметричних прикметників *huge* та *great* та способів їх перекладу на матеріалі фільмів каналу BBC «The Blue Planet» та «Life». Визначається розбіжність в структурах концептуального простору англійських параметричних прикметників *huge* та *great*. Встановлюються основні стилістичні та семантичні відмінності між параметричними прикметниками, що відносяться до одного і того ж мікрополя. Визначаються основні способи та прийоми перекладу параметричних прикметників *huge* та *great* з англійської на українську та російську мови. Описуються лексико-семантичні та граматичні трансформації, які вживаються при перекладі англійських параметричних прикметників *huge* та *great*, а саме: лексична заміна, додавання слова, заміна слова однієї частини мови на слово іншої. Ключові слова: параметр, синонім, семантика, мікрополе, переклад, фільм.

Beregovenko Nataliia, Zizinska Anna

Bila Tserkva National Agrarian University

ENGLISH ADJECTIVES OF DIMENSION HUGE AND GREAT: SEMANTIC DIFFERENCES AND TRANSLATION METHODS (BASED ON THE BBC'S DOCUMENTARIES «THE BLUE PLANET» AND «LIFE»)

Summary. The article investigates English adjectives of dimension and their semantic differences and methods of translation based on the BBC's documentaries «The Blue Planet» and «Life». Adjectives of dimension are the part of the lexical and semantic group in which they enter in synonymic and antonymic relations. The lexical and semantic group consists of the core (main body) and periphery words. The last ones identify with the main words semantically and form within the lexical and semantic group of dimension microfields of: 1) the general large / small size; 2) height: large / small; 3) thickness: large / small; 4) width: large / small; 5) length; 6) depth. English adjectives of dimension *huge* and *great* belong to the microfield of general large / small size. The discrepancy in the structures of the conceptual space of the English adjectives of dimension is determined in this research paper. In our investigation we have found out that, the adjective *great* is used more often with abstract and collective nouns, the adjective *huge* – only with collective nouns. In addition, *great* is used mostly when it emphasizes the extremely large size of an object that causes different emotions or feelings such as fear, surprise, joy, etc. *Huge*, as a rule, is used to designate voluminous objects, and is also combined with nouns that mean extensive objects, collective and abstract concepts. Besides this, the basic stylistic and semantic differences between English adjectives of dimension that belong to the same micro field are established. The main methods and translation techniques of the adjectives of dimension *huge* and *great* are determined. As a rule, adjectives of dimension are translated in an appropriate way. When there is no adequate analog, the translator uses transformations, the most widespread of which are: replacements of parts of speech, additions and lexical replacement.

Keywords: adjective, dimension, synonym, semantics, microfield, translation, film.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується посиленою увагою до системного аналізу та структурування лексичного складу мови, зокрема назв розміру. Незважаючи на значні досягнення вітчизняної та зарубіжної лінгвістики у вивченні параметричних прикметників та неослабний інтерес вчених до них, не розв'язаним й досі залишається ряд проблем. Так, проблема польової семантики прикметників з їх широким діапазоном лексичної сполучваності належить до недостатньо вивчених, хоча вони досить багаті своєю семантикою і активно вступають в синонімічні та антонімічні зв'язки та відношення. Недостатньо вивченою залишається проблема їхнього перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Параметричним прикметникам присвячена низка праць у вітчизняних мовознавчих студіях. Дослідження прикметників розміру здійснювалося не тільки на матеріалі різних мов (української, російської, англійської, німецької, давньогрецької та інших), але й в різних аспектах, як-от: 1) їх структурно-семантичних особливостей (Архелюк В.В., Гумовська Г.Н., Дзеньдзюра Н.І., Жукова В.В., Кривченко Е.Л., Любкін В.В., Маргалітадзе Т.Д., Рудик Т.З., Соколова В.М., Соловійова О.В., Стальмашевська Е.В., Хавкіна О.М., Шрамм А.Н., Щєблїкіна Т.А., Givon T.); 2) їх парадигматичних особливостей (Архелюк В.В.); 3) синтагматичних особливостей (Архелюк В.В., Левицький В.В.,

Сергеева Е.Н., Beard R., Bolinger D.) та інших. Під поняттям «параметричні прикметники» ми розуміємо прикметники, які означають великий чи малий розмір предметів та об'єктів навколишнього світу.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальність нашого дослідження визначається спрямуванням сучасних лінгвістичних студій до вирішення проблем, пов'язаних з семантичними та стилістичними відмінностями прикметників розміру, які входять до одного лексико-семантичного мікрополя.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дистрибутивний аналіз особливостей вживання параметричних прикметників, опис їх синонімічних та стилістичних особливостей та способів їх перекладу на матеріалі фільмів каналу BBC «*The Blue Planet*» та «*Life*».

Виклад основного матеріалу. Параметричні прикметники входять до складу лексико-семантичної групи розміру. В середині цієї групи прикметники вступають у синонімічні та антонімічні відношення. Прикметники розміру в англійській мові становлять відкриту лексичну мікросистему, основні принципи якої відповідають тому типу лексичних парадигм, що в семасіології прийнято вважати дводомінантними лексико-семантичними групами, тобто такими, що складаються з двох підгруп чи мікрополів – прикметників на позначення великого та малого розміру [4, с. 10]. Мікрополе (за О. Бондарко) – мінімальний елемент макрополя, що є самостійним, у плані змісту й у плані вираження. Функціонально-семантичні мікрополя тісно пов'язані одне з одним й утворюють певну систему. Вони пов'язані одне з одним відношеннями тотожності й відмінності [2, с. 13].

Згідно до класифікації Т. Линник, параметричні прикметники *huge* та *great* відносяться до мікрополя на позначення великого загального розміру. Прикметник *great* (8,9%) вживався ще у давньоанглійській мові у значенні *big, coarse, stout*. У свою чергу він належить до західно-германського мовного ареалу *grautaz*. Сучасне значення «*big in size, coarse*» зв'язалося в середньоанглійський період. *Great* може реалізувати низку значень: 1) великий за кількістю чи ступенем; 2) відмінний, прекрасний; 3) великодушний, благородний, добрий; 4) надзвичайно талановитий [1, с. 6]. Нас перш за все цікавить перше значення цього прикметника. У матеріалі прикметник *great* здебільшого вживається зі словами на означення віку – *great age* (1). В обох варіантах перекладу, як в українському, так і в російському відбувається лексична заміна, оскільки подається еквівалент – *неймовірного віку* (16) та *невероятного возраста* (1в). Крім цього, *great* тяжіє до вживання із словами на означення *протяжності (відстані)* як-от: *great distances* (Life, V, 10:47), *greater lengths* (Life, IV, 07:52), які отримують адекватне відтворення при перекладі: *величезні відстані* (Життя, V, 10:47) та *огромные расстояния* (Жизнь, IV, 07:52) та слів на означення *сили* на зразок: *great power* (Life, V, 13:12), *great strength* (Life, VI, 31:40) – «*дуже (надзвичай-*

но) сильні» (Життя, V, 13:12), «*огромную силу*» (Жизнь, V, 13:12).

(1a) *These trees live life at such a slow pace, they can reach great age* (Life, IX, 42:08).

(16) *Ці дерева ростуть дуже повільно і досягають неймовірного віку* (Життя, IX, 42:08).

(1в) *Это дерево растет так медленно и достигает невероятного возраста* (Жизнь, IX, 42:08).

Параметричний прикметник *great* часто інтерпретується науковцями як слово переважно з абстрактною семантикою, на відміну від *large* та *big*, які часто вживаються при позначенні розміру конкретних фізичних об'єктів, як-от: *greater challenge* (Life, II, 33:16), *great influence* (BP, I, 23:44), *great innovation* (Life, VI, 33:15), *greatest talent* (Life, VII, 22:19), *greater extremes* (Life, V, 21:35), *great speed* (BP, III, 34:48), *greater dangers* (BP, V, 10:20).

Хоча, дослідники зазначають, що при позначенні великого загального розміру конкретних предметів *great*, наприклад, вживається частіше ніж його синоніми із значенням «величезний» – *huge, enormous* та інші [3, с. 15]. Також досліджуваний прикметник має відмінність семантичного та функціонального характеру, вживаючись здебільшого тоді, коли підкреслюється надзвичайно великий розмір предмета. Це викликає різного роду емоції – страх, захоплення, здивування і т. д. Подібно до прикметника *large*, досліджувана одиниця часто вживається зі збірними іменниками, як-от: *swarm* (BP, VII, 44:54), *gathering* (Life, II, 27:26), *schools* (BP, I, 46:04), *column* (Life, IV, 44:28), *numbers* (BP, III, 30:18), *quantity* (Life, VIII, 10:26), *shoals* (Life, IV, 43:13), *colony* (Life, V, 29:34). При перекладі найпоширенішими еквівалентами є: *величезні зграї* (Планета, I, 46:04) та *огромними стаями* (Планета, I, 46:04). Інколи застосовується лексична заміна, як у прикладі (2а), де «*greatest gathering*» – «*найчисленніше скупчення*», натомість в російському варіанті бачимо адекватне відтворення. Напр.:

(2a) *It's, in numbers, the greatest gathering of reptiles in the world* (Life, II, 27:26).

(2б) *Це – найчисленніше в світі скупчення плазунів* (Життя, II, 27:26).

(2в) *Это – самое большое в мире скопление рептилий* (Жизнь, II, 27:26).

Відтворення прикметника *great* вирізняється багатьма перекладацькими рішеннями, реалізованих трансформаціями, такими як: додавання слова: *great power* (Life, V, 13:12) – «*напрочуд (надзвичайно) сильні*» (Життя, V, 13:12), тобто додається прислівник *напрочуд (надзвичайно)*. У більшості випадків засвідчена заміна слова однієї частини мови на слово іншої – номіналізація: *great communicators* (Life, I, 24:59) – «*майстри спілкування*» (Життя, I, 24:59); «*мастера общения*» (Жизнь, I, 24:59); вербалізація: *bring great comfort* (3а) – «*зігріває*» (3б), «*согревает*» (3в); та адвербалізація: *a great age* (Life, I, 09:11) – «*дуже довго*» (Бойко), «*очень долго*» (Жизнь, I, 09:11). Напр.:

(3а) *The same underground forces that prevent this river from freezing bring great comfort to others* (Life, X, 10:16).

(3б) *Те ж тепло, що перешкоджає замерзанню річки, зігріває грунку мавп* (Життя, X, 10:16).

(Зв) *Тоже самое тепло, что предохраняет реку от замерзания, согревает группу обезьян* (Жизнь, X, 10:16).

Прикметник на означення розміру *huge* (9%) вживається доволі часто і бере своє походження від давньофранцузького *ahuge* – *extremely large*, перший раз слово з'явилося в англійській мові у середині XII століття. Воно може реалізувати значення: 1) *надзвичайно великий за розміром, кількістю чи ступенем* [5, с. 34]. У матеріалі засвідчено ряд еквівалентів, які застосовуються при перекладі *huge*. Відповідники варіюються залежно від оточення *huge*. Наприклад, якщо йдеться про розмір тварини чи частин її тіла або органів, то зазвичай використовуються відповідники типу: *великий, величезний, крупний* в українській та *большой, огромный, крупный* в російській мовах. Так, *the huge four metre long blue fin tuna* (ВР, III, 15:09) перекладається як *великий, завдовжки чотири метри синій тунець* (Планета, III, 15:09), *большой четырёхметровый синий тунец* (Планета, III, 15:09); *huge eagle* (ВР, VIII, 21:13) – *«величезний орел»* (Планета, VIII, 21:13) та *«огромный орёл»* (Планета, VIII, 21:13). Коли йдеться про відстань, шлях використовуються еквіваленти типу *великий, величезний, огромный: huge distances* (Life, VI, 14:04) – *«величезні відстані»* (Життя, VI, 14:04), *«огромные расстояния»* (Жизнь, VI, 14:04). Відповідник *«великий»* в українській та *«громадный»* в російській зазвичай використовується коли йде мова про площу, розмір площі. Напр.:

(4а) *These flooded forests cover huge areas of the coastal shallows* (ВР, VII, 37:24).

(4б) *Затоплені великі прибережні території лісів* (Планета, VII, 37:24).

(4в) *Эти затопленные леса покрывают громадные площади прибрежных отмелей* (Планета, VII, 37:24).

Huge, як правило, вживається при позначенні об'ємних предметів [5, с. 37]. Також *huge* поєднується із іменниками, які означають конкретні об'єкти як об'ємної, так і пласкої характеристики, а також збірні і абстрактні поняття. Крім цього *huge* часто поєднується з іменниками, що позначають явища природи (лексико-семантичний варіант «сильний» використовується) та частини тіла тварин (у цьому випадку використовується ЛСВ «міцний, потужний») [5, с. 35]. Загалом всі прикметники даного ряду синонімічного ряду на позначення великого загального розміру – *enormous, huge, vast, immense, massive* мають виразну експресивність на протилежності нейтральнішим у цьому відношенні *great, big and large*.

Коли йдеться про природні явища, стихію (*storms*), перевага надається відповідникам типу: *сильний (потужний)* в українській мові, *сильный* – в російській, як-от: *huge storms* (ВР, I, 19:01) – *«потужні шторми»* (Планета, I, 19:01), *«сильные штормовые волнения»* (Планета, I, 19:01). Еквівалент *міцний* та *потужний* використовується у випадку, коли мова йде про частини тіла тварин: *huge canines* (Life, X, 36:25) – *«міцні щелепи»* (Життя, X, 36:25), *«мощные клыки»* (Жизнь, X, 36:25); *huge claws*

(ВР, VIII, 02:52) – *«міцні пазури»* (Планета, VIII, 02:52), *«мощным когтям»* (Планета, VIII, 02:52).

Відповідники *розлогий* (укр.), *раскидистый* (рос.) використовуються, коли йдеться про крону дерева. Напр.:

(5а) *The tree's huge, densely – packed crown acts as a parasol* (Life, IX, 34:58).

(5б) *Щільна й розлога крона дерева служить дереву як накриття* (Життя, IX, 34:58).

(5в) *Раскидистая, плотная крона дерева работает как зонтик* (Жизнь, IX, 34:58).

Huge демонструє тенденцію щодо вживання із збірними іменниками типу: *numbers* (ВР, I, 25:05), *shoals* (Life, IV, 41:16), *flocks* (ВР, I, 33:55), *plumes* (Life, III, 44:15), *herds* (ВР, III, 40:42), у всіх випадках переклад адекватний:

(6а) *Further out in the bay, huge flocks of ducks have gathered* (ВР, I, 33:55).

(6б) *Великі зграї качок скупчуються в долині затоки* (Планета, I, 33:55)

(6в) *Дальше в заливе, собираются огромные стаи уток* (Планета, I, 33:55).

У матеріалі трапляються непоодинокі випадки перекладацьких трансформацій: заміна слова однієї частини мови на слово іншої. В нашому випадку замінюється прикметник *huge* на прислівник (адвербалізація) як-от: *huge effort* (Life, I, 16:19) – *«багато зусиль»* (Життя, I, 16:19) та *«немало сил»* (Жизнь, I, 16:19). Зустрічалися випадки лексичної заміни, як у прикладі (38). Заміна відбувається у російському варіанті перекладу, натомість в українському варіанті застосовується адекватна одиниця. Пор. напр.:

(7а) *A whale would be a huge prize for any meat-eating hunter* (ВР, IV, 05:47).

(7б) *Для будь-якого хижака кит стане великим подарунком* (Планета, IV, 05:47).

(7в) *Кит может оказаться настоящим подарком для любого плотоядного охотника* (Планета, IV, 05:47).

Висновки та пропозиції. Отже, прикметники *great* та *huge* при перекладі відтворюються адекватно, але із застосуванням низки лексико-граматичних трансформацій, а саме: лексичної заміни, додавання слова, заміни слова однієї частини мови на слово іншої (номіналізації, вербалізації, адвербалізації). *Great* вживається частіше з абстрактними та збірними іменниками, а *huge* – з іменниками збірності. Також *great* вживається здебільшого тоді, коли підкреслюється надзвичайно великий розмір предмета, який викликає у мовця різноманітні емоції – страх, здивування, радість і т. д. *Huge*, як правило, використовується задля позначення об'ємних предметів, а також поєднується із іменниками, які означають конкретні об'єкти як об'ємної, так і пласкої характеристики, збірні та абстрактні поняття.

Перспективним вбачається виявлення особливостей вживання інших параметричних прикметників, які залучаються для опису як живих, так і неживих істот, а також дослідження особливостей вживання та способів перекладу лексичних одиниць усіх мовних рівнів поля параметричності.

Список літератури:

1. Андреева Т.В. Роль прилагательных в пополнении словарного состава современного английского языка : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Москва, 1981. 16 с.
2. Андрус А.Ф. Концептуальний простір англійських прикметників big та large : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Чернівці, 2009. 20 с.
3. Бондарко А.В. Понятия «семантическая категория», «функционально-семантическое поле» и «категориальная ситуация» в аспекте сопоставительных исследований / Методы сопоставительного изучения языков. Москва : Наука, 1988. С. 13–19.
4. Дзеньдзюра Н.І. Словотвірні гнізда параметричних прикметників: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Л., 2010. 16 с.
5. Линник Т.Г. Семантична структура лексики на позначення розміру в українській та англійській мовах. *Мовознавство*. 1974. № 5. С. 31–38.
6. A BBC / Discovery Channel : Blue Planet (series 1 – 8) : Co-production series producer Alastair Fothergill, producer Alastair Fothergill, Andy Byatt, Martha Holmes, editor Martin Elsbury, cameraman Rick Rosenthal, narrated by David Attenborough, music composed by George Fenton, music performed by BBC concert orchestra, titles music sung by Magdalen College Choir, 2001.
7. BBC: Блакитна планета (серії 1–8): Продюсер серії Алістер Фотергіл, продюсери Алістер Фотергіл, Енді Біатт, Марта Холмс, оператор Рік Розенталь, музика Джордж Фентон, ведучий Девід Атенборо.
8. BBC: Голуба планета (серії 1–8) : Продюсер серії Алістер Фотергілл, продюсери Алістер Фотергілл, Енді Біатт, Марта Холмс, оператор Рік Розенталь, музика Джордж Фентон, ведучий Девід Атенборо, 2001.
9. A BBC / Discovery Channel : Life (series 1–10) : Co-production series producer Martha Holmes, producer Michel Hanton, producer Rupert Barrington, Adam Chapman, Martha Holmes, Neil Lucas, Patrick Morris, Ted Oakes, narrated by David Attenborough, music composed by George Fenton, 2009.
10. BBC: Життя (серії 1–10): Продюсер серії Марта Холмс, виконавчий продюсер Майкл Гантон, продюсери: Руперт Баррінгтон, Адам Чепмен, Марта Холмс, Нейл Лукас, Патрік Морріс, Тед Оейкс, ведучий Девід Атенборо, композитор Джордж Фентон, 2009.
11. BBC: Загадки природи: Життя (серії 1–10): Продюсер серії Марта Холмс, исполнительный продюсер Майкл Гантон, продюсери: Руперт Баррингтон, Адам Чепмен, Марта Холмс, Нейл Лукас, Патрик Моррис, Тед Оейкс, ведучий Девід Атенборо, композитор Джордж Фентон, 2009.

References:

1. Andreeva T.V. (1981). Rol prylahatelnykh v popolneny slovarnoho sostava sovremennoho anhlyiskoho yazyka [The role of adjectives in the vocabulary of modern English] (PhD Thesis), Moscow. 16 p.
2. Andrus A.F. (2009). Kontseptualnyi prostir anhliiskykh prykmetnykiv big ta large [Conceptual space of English adjectives big and large] (PhD Thesis), Chernivtsi. 20 p.
3. Bondarko A.V. (1988). Poniatyia «semantycheskaia katehoryia», «funktsyonalno-semantycheskoe pole» y «katehoryalnaia sytuatsiia» v aspekte sopostavytelnykh yssledovaniy [The concepts of "semantic category", "functional and semantic field" and "categorical situation" in the aspect of comparative studies] / Metody sopostavytelnoho yzucheniya yazykov. Moscow : Nauka, pp. 12–19.
4. Dzendziura N.I. (2010). Slovotvirni hnizda parametrychnykh prykmetnykiv [Adjectives of dimension and their family of words] (PhD Thesis), Lviv. 16 p.
5. Lynnyk T.H. (1974). Semantychna struktura leksyky na poznachenniia rozmiru v ukrainskii ta anhliiskii movakh [The semantic structure of the vocabulary to designate the size in Ukrainian and English languages]. *Movoznavstvo*, vol. 5, pp. 31–38.
6. A BBC / Discovery Channel : Blue Planet (series 1–8): Co-production series producer Alastair Fothergill, producer Alastair Fothergill, Andy Byatt, Martha Holmes, editor Martin Elsbury, cameraman Rick Rosenthal, narrated by David Attenborough, music composed by George Fenton, music performed by BBC concert orchestra, titles music sung by Magdalen College Choir, 2001.
7. BBC: Blakytina planeta (serii 1–8): Prodiuser serii Alister Foterhil, prodiuseri Alister Foterhil, Endi Biatt, Marta Kholms, operator Rik Rozental, muzyka Dzhordzh Fenton, veduchy Devid Attenboro.
8. BBC: Holubaia planeta (seryy 1–8): Prodiuser seryy Alyster Foterhyll, prodiuseri Alyster Foterhyll, Endy Byatt, Marta Kholms, operator Ryk Rozental, muzyka Dzhordzh Fenton, vedushchyi Devyd Attenboro, 2001.
9. A BBC / Discovery Channel: Life (series 1–10): Co-production series producer Martha Holmes, producer Michel Hanton, producer Rupert Barrington, Adam Chapman, Martha Holmes, Neil Lucas, Patrick Morris, Ted Oakes, narrated by David Attenborough, music composed by George Fenton, 2009.
10. BBC: Zhyttia (serii 1–10): Prodiuser serii Marta Kholms, vykonavchyi prodiuser Maikl Hanton, prodiuseri: Rupert Barrinhton, Adam Chepman, Marta Kholms, Neil Lukas, Patrik Morris, Ted Oeiks, veduchyi Devid Attenboro, kompozytor Dzhordzh Fenton, 2009.
11. BBC: Zahadky pryrody: Zhyzn (seryy 1–10): Prodiuser seryy Marta Kholms, yspolnytelnyi prodiuser Maikl Hanton, prodiuseri: Rupert Barrynhton, Adam Chepman, Marta Kholms, Neil Lukas, Patryk Morrrys, Ted Oeiks, vedushchyi Devyd Attenboro, kompozytor Dzhordzh Fenton, 2009.